

Kedveli a tájképeket; gyerekkorának meghatározó emlékeit, környezetét, tárgyait ábrázolja, amelyek legtöbbször transzcendens értelmezést kapnak; arról győz meg, hogy a XX. század legvégén is lehet hinni a „szent valóságban”, annak egységében, s csak az emberen múlik, hogy ne hulljon elemeire a világ. Bakallár ennek az egységnek vallója, ezért figyel ritka pontossággal a legkisebb részletekre is. Ezeket mikrovilágnak, a hozzájuk kötődő művészi szolgálatot pedig mikrorealizmusnak nevezhetjük.

Különös, ahogyan a kisvilág jelenségei és tárgyai egymás mellé rendeződnek egy-egy képén; a kert alá osonó Nap mintha beköszönne a kerítésen, hogy oldja sötét gondjainkat, a vadludak mintha sorsunk-életünk tovaszálló eszendeire figyelmeztetnének. Folytathatnók a példákat, amelyekből kiderül: a kis méretek a nagy valóság dimenzióit, az alapvető életkérdéseket hordozzák.

Titkos időjáték tanúi lehetünk valamennyi képén. A mozdulatlan pillanatokat ugyanis az a különös belső érzés mozgatja, amely a romantikus európai szemléletben például (Keats angol költő lírájában) a szép nosztalgiát hordozza. Ott így áll: „A szépség is csak mulandó, mert halni tér.” Bakallár utánakap a szépnek, de nem „bemegevíti”, hanem egymás mellé rendezi, megsokszorozza részleteit. Ebből következik, hogy a

képeken a sík- és térmetszetek szinte valamennyi szöglete — éppen a színek említett hormon-szerepe miatt — él és világít.

E kiegyensúlyozott lírai magatartásnak manapság azért van nagy jelentősége, mert a Baudelaire által megvalósított ideálteremtést visszatérít eredeti útjára: nem a rútban (a romlás virágaiban”) mutatja meg a szépet, hanem az arányokban, harmóniában, mint például a gótika tette. A megfáradt ember, aki alig-alig nyílik meg manapság a művészet üzenetére, csöndes figyelmeztetést kap e mester munkái által: a művészetben jóllehet lehetetlen a visszarendeződés, mégsem vesznek el a klasszikus értékek, sőt az „ősi törvényekhez” történő makacs ragaszkodásával Bakallár azt bizonyítja, hogy meghaladhatjuk és meg is kell haladnunk a rosszul értelmezett modernizmus nyomán kialakult torzító szellemiséget.

Bakallár József képei az igazi, a tiszta fényességet sugározzák, melyet a műalkotás önértéke sugall, és saját törvényeinek szellemében valósít meg. Világa ezért is olyan kiegyensúlyozott, ezért sikerül egységbe fognia az ellentéteket, s ezért érezzük vele együtt, hogy a lét misztériuma az igazi és felelős művészeti alkotásokban lesz megragadható és megközelíthető.

Tóth Sándor

Kulturális krónika

A könyvtár lángban áll címmel jelentek meg René Char francia költő válogatott versei Parancs János nagyszerű fordításában. Időszerű cím. A szürrealizmuson nevelkedett, a francia ellenállásban nagykorúvá lett, majd a végső egyszerűségben kiteljesedő, aforisztikus tömörséggel fogalmazó költő aligha gondolta volna, hogy a századvégen szokatlanul aktuális tartalmakat hordozhatnak művei. A könyvtár valóban lángban áll, legalábbis nálunk, ahol nincs pénz a könyvtárakra sem, a könyvekre sem, az irodalomra sem, s az utóbbi iránt tanúsított érdeklődés is megkopott. Pedig a vers is kifejezheti korunk szomorkás, bölcsességet szomjázó életérzését. Bizonyosságul kímásolom René Char egyik sokatmondó jegyzetét: „Látom az embert, akit tönkre-

tett a politikai romlottság, s összetéveszt cselekvést s bűnhődést, s hódításnak nevezi megsemmisülését.” Ezeket a jegyzeteket egyébként kötelező olvasmányul ajánlanám a politikusoknak. (*Európa*)

Még ebben a nehéz, az irodalmat prés alatt tartó helyzetben is akadnak felfedezések, meglepetések. Ilyennek érzem **Nemeskéri Erika: Cholnoky Lászlóról** írt könyvét, amely az Irodalomtörténeti füzetek újdonsága. Sajnos Cholnoky élete is időszerű gondolatokat kelthet: a szorongató anyagi gondok elől az alkoholizmusba és az öngyilkosságba menekült. Jó magyar módon a halála után mindenki lelkipurdalást érzett. Életében azonban nem sok siker és elismerés jutott osztályrészül e kitűnő novellistának, aki igazi „ködlovag” volt: előkészítője a modern irodalomnak és áldozata annak az élet-szemléletnek, amely nem az emberre, hanem a haszonra figyel, s azért tesz meg mindent. Nemeskéri Erika könyve igazi felfedezés, alapos, komoly filológiai teljesítmény, általa nemcsak a

választott modellt ismerhetjük meg életszerűen, alapos analizisek révén, hanem ezt a szorongató kort is, melynek gondolkodásmódja olykor-olykor mintha ismétlődne.

Nagyra értékelem Dér Zoltán működését. Nemcsak azért, mert a jugoszláviai magyar irodalom színvonalának emeléséért rendkívül áldozatos munkát végez, mint az *Üzenet* című szabadkai folyóirat egyik organizátora s az *Életjel* könyvsorozat szerkesztője, hanem azért is, mert hallatlan ügybuzgalommal és szorgalommal gyűjt egybe minden anyagot, mely segíthet alaposabban megismernünk Szabadka két nagy szülöttjének, Kosztolányinak és Csáth Gézának életútját és működését. *Perben a pusztulással* (*Forum*) című kötetében nekik is szentel értékes tanulmányokat, de egyben arra is következtethetünk írásaiból, hogy mellettük kik formálták leginkább ízlését és szemléletét. Nem rossz névsor: Szabó Lőrinc, Illyés Gyula, Németh László... A „sorskérdéseket” természetesen mérőben másképp, más környezetben éli át s értelmezi. A felelőssége és a komolysága azonban tényleg e nagy példaképeivel rokonítja munkásságát.

A *Perben a pusztulással* igazi nyeresége a magyar irodalomtudományak, amelynek azonban Dér Zoltán még mindig adósa a megíratlan Kosztolányi-életrajzzal.

Szentkuthy Miklós Dürer-regénye, a *Saturnus fia* (*Magvető*) bizonyára igaz örömet szerez az író növekvő számú olvasóinak. Ezek az életrajzi regények talán nem érik el az Orpheuskönyvek magaslatát, de a sodrásuk, váratlanúságuk, a kaján iróniájuk ugyanolyan, mint a fő műveké. Ahogy haladunk előre az időben, úgy erősödik bennünk a meggyőződés: Szentkuthy a modern magyar próza egyik legérdekesebb jelensége, bizonyos vonatkozásban újítója. Ezt azért is el kell mondani, mert a nyomában epigonjainak lelkes serege lohol, s e had sokat árt a kezdeményező tekintélyének. Szentkuthy iróniája és hihetetlenül gazdag tudása persze hiányzik belőlük. Ha másért nem, a Saturnus fiát ismeretszerzés okából is érdemes végigolvasni, nem beszélve arról, hogy hasonlóan a Händel, a Haydn s a többi életregényekhez, ez is nagyon szórakoztató.

Kissé rebegve, némi riadalommal szólnék Szalay Károly *Bikakolostor* című regényéről (*Magvető*). Ennek a hatalmas terjedelmű alkotásnak — mely az író trilógiájának befejező

része — ugyanis két jellemző eleme van. Az egyik: rendkívül érdekes és jellemző kortörténeti dokumentum 1956 utánról; a másik: ebben a dokumentumban hatalmas szerepe van a szexnek, ott és akkor is, amikor meglehetősen fölösleges, s inkább csak írói kedvtelésnek érzik bemutatása. Szalay Károly ezekkel a szervesetlen betétekkel lerontja könyve tényleges értékeit. Kitűnően ábrázolja, ahogy uralomra jutott a dilettantizmus és a karrierizmus, s külön érdekessége regényének az anyagszerűség: aki szeret és tud vitorlázni, bizonyára örömet leli az érzékletes leírásokban. Szép és félelmes balatoni képek, alapos jellemzések bizonyítják, hogy a próza hagyományosoknak mondott eszközei fölött nem járt el az idő. Kár, hogy ezeket az írói erényeket olykor elnyomják a már említett jelek.

Kedvenc zenei olvasmányaim a *Grove-lexikon* önállóan megjelent fejezetei. Ezúttal a *Bach-családról* olvashatunk, a nagy Johann Sebastianról és kisebb gyermekeiről. Ha a sorozat eddigi kötetében az angol irónia volt az uralkodó, ebben az alaposág és a filológiai hűség a megragadó. Persze Bachról is lehetne ironikusan szólni, már-már szürke élete és ragyogó művészete olyan ellentétet képez, amelynek megfejése kínálja is ezt a fajta megközelítést. Lehetne, de nem illik. Johann Sebastian Bach fölötté áll az iróniának és általában fölötté áll minden hétköznapi napnak. S ez talán azért van így, mert a hétköznapiokból emelkedett a zene magaslataira, a kifejezésnek olyan tökéletességére, ahol már jelzéseket kapunk egy másik és teljesebb világrend létezéséről. A pályakép, a műelemzések és a Bach-reneszánsz bemutatása izgalmas, érdekes fejezetei e kitűnő munkának. (*Zeneműkiadó*)

Mi sem jellemzőbb mai kulturális horizontunkra, mint hogy minden hónapra jut egy életrajzi regény, egy sikerkönyv. Ezúttal *Daniel Snowman: Placido Domingo*ról írt életrajzát jelentette meg a nagy kelendőség reményében a *Zeneműkiadó*. Az európai ember mindig kételkedik egy kicsit, amikor a hangos reklámozással körbehordozott világsztárokkal találkozik, hiszen az amerikai imázs-alakításnak szerves része a zajos reklám, de nem mindig hordoz értékeket. Domingo azonban tényleg ragyogó énekes, s életrajzírója szerencsére elkerüli az ilyen jellegű könyvek buktatóit, nem idealizálja, hanem okosan, kedvesen csikere az emberről, a művésztől, fellépéseiről, sikereiről és kudarcairól. Kellemes kikapcsolódás.

Rónay László